

La investigació historicoeducativa des de Catalunya. Moments interessants de la història de l'educació contemporània

Àngel Moreu Calvo

Una mirada al panorama de la Història de l'Educació en aquests anys del canvi de segle (xx-xxi) permet un cert optimisme tant des d'una perspectiva nacional com internacional. És un fet innegable que la presència de la Història de l'Educació a societats científiques, departaments universitaris i editorials especialitzades passa per un bon moment, si més no des d'un punt de vista quantitatiu.

Si focalitzem la nostra mirada a Catalunya, destaca, en primer lloc, la trajectòria de la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana (SHEPLC), culminació fins aquests moments d'una llarga tradició que s'inicia a casa nostra el 1973 amb la fundació del Seminari d'Història de l'Ensenyament. Al poc temps, aquest Seminari esdevindrà marc i bresol de la SHEPLC, que iniciarà el seu recorregut sis anys més tard sota el mestratge de Jordi Monés.

La SHEPLC, avui filial de l'Institut d'Estudis Catalans, centralitza i impulsa una bona part de les iniciatives de la seva competència que es produeixen tant a Catalunya com al País Valencià i Balears. Entre les moltes activitats que aquesta Societat organitza i patrocina, destaca, d'una part, la celebració de les Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans, que ininterrompudament s'han vingut reunint bianualment des de la seva fundació; i, de l'altra, la presència dels seus membres en congressos nacionals i internacionals de l'especialitat, tot contribuint a la difusió de la Història de l'Educació que es fa sobre Catalunya i des de Catalunya.

D'altra banda, s'observa una interessant i variada activitat historicoeducativa a les seccions d'Història de l'Educació dels departaments de les universitats catalanes, amb grups de recerca, seminaris permanents i grups de discussió, que exposen habitualment els resultats de les seves investigacions i reflexions en congressos i jornades de l'especialitat. Tot plegat no és sinó el resultat d'una llarga tradició universitària que inicia Joaquim Xirau, impulsor dels estudis de pedagogia al Seminari de Pedagogia (1929), i encarregat de l'ensenyament de la Història de la Pedagogia al seu si. Aquest Seminari serà el nucli de la futura Secció de Pedagogia de la Universitat de Barcelona (1936), tancada l'any 1939, i restablerta catorze anys més tard. Des de llavors i de manera ininterrompuda impartiran docència en la Càtedra d'Història de la Pedagogia de la Universitat de Barcelona Joaquim Carreras Artau, Alexandre Sanvisens i Emilio Redondo, que opera el passatge de la Història de la Pedagogia a la Història de l'Educació, tot coincidint amb la implantació de l'anomenat Pla Maluquer, l'any 1969.

Si bé Catalunya compta amb una llarga i fructífera tradició historiogràfica pel que fa a la Història de l'Educació i la Història de la Pedagogia, no és menys cert que les circumstàncies en les quals es desenvolupa la millor recerca de l'especialitat no sempre traspasa els límits del seu entorn més específic. Efectivament, la presència de la Història de l'Educació als mitjans de comunicació, quan apareix, obeeix gairebé sempre al mecenatge provinent de la política o d'altres instàncies amb interessos

col·laterals o no específicament historiogràfics, que moltes vegades poden arribar a condicionar la llibertat i la responsabilitat de l'historiador.

És per això que, quan la direcció de *Temps d'Educació* em va fer la proposta de coordinar un monogràfic sobre història de l'educació contemporània, vaig acceptar de bon grat, tot pensant que constituïa una bona oportunitat per publicitar alguns dels resultats de la recerca en Història de l'Educació que es du a terme a Catalunya, des d'una revista que acull temes generals sobre el pensament i la pràctica educatives, i no només treballs d'Història de l'Educació.

Temps d'Educació pot ser, també, una bona talaia per matisar aquesta visió optimista sobre l'actual realitat historicoeducativa, o, si més no, per mesurar l'abast i la incidència d'aquells que no veuen perspectives de futur ni a la Història de l'Educació, ni molt menys a la Història de la Pedagogia; potser perquè consideren que el joc d'anar i tornar entre el passat i el present, que s'identificaria amb els pressupostos de la cronologia clàssica, resulta insuficient en aquesta època de canvis i incertesa.

Veritablement, en aquest sentit, el futur de la Història de l'Educació, considerada com a un dels eixos vertebradors de la teoria de l'educació, es preveu avui emboirat per les batzegades d'alguns sectors de la crítica postmoderna, per la deriva observable en la investigació historiogràfica, o per les múltiples dificultats que comporta mantenir uns nivells acceptables d'autonomia i responsabilitat dins la comunitat dels historiadors.

Podem estar d'acord amb la necessitat de contemplar els temps històrics des de noves perspectives; sense menystenir el futur, en el sentit apuntat per Kosselleck, Popkewitz o Nóvoa. Hom ha passat de certificar el fi de la història, a plantejar la recuperació dels pretèrits i la identificació dels futurs des d'una nova conceptualització del present històric de l'educació. Entre l'optimisme i el pesimisme, potser convé recordar que l'educació no és un ens abstracte ni transcendental, tampoc omnipotent com pretenien alguns pedagogs del Barroc. La dimensió de l'educació no és pura, sinó històrica.

I és aquest caràcter històric el que inspira la col·lecció dels set articles que s'agrupen en les pàgines d'aquest monogràfic des d'una doble perspectiva: la que estudia la recepció, la influència o la relació que s'estableix entre Catalunya i altres realitats educatives foranes, i la que recull la mirada d'historiadors catalans envers moviments o institucions d'aquí o d'altres latituds.

Al primer grup pertanyen cinc treballs que analitzen la recepció o la influència a Catalunya de l'Escola de Ginebra, el krausisme, el model arnoldià, l'anarquisme, i les repúbliques escolars. Els dos articles del segon grup fan referència al naixement de les Free Schools als Estats Units, i a les tradicions escolars d'educació artística durant el segle XX.

Joan Soler Mata, a l'article que porta per títol «Influència i presència de l'Institut Rousseau de Ginebra en la pedagogia catalana del primer terç del segle XX», indaga la petjada de la pedagogia activa en l'impuls de la renovació pedagògica catalana de l'època. L'institut ginebrí, com a referent per a pedagogs i pedagogues, catalans i també espanyols, és el centre d'atenció de l'article, que repassa estades i viatges de treball de personatges destacats de l'educació d'aquell primer terç de segle. La con-

clusió és interessant: «Els mateixos conceptes d'escola nova i pedagogia activa que han marcat tan profundament la pedagogia catalana (un concepte també massa complex i poc precís més enllà del criteri geogràfic) se'ns presenten, a mesura que progressen els estudis i les recerques, menys homogenis i més polièdrics des del punt de vista del contingut i significat».

El paper del krausisme a Catalunya és estudiat per Isabel Vilafranca, que constata la presència a Catalunya d'un nucli d'intel·lectuals krausistes i, a Madrid la presència de catalans institucionistes. A partir d'una ràpida descripció dels principis educatius del krausisme, i de les seves materialitzacions a casa nostra, l'article repassa el pensament i l'obra de tres krausistes destacats (Xirau, Zulueta i Roura-Parella) i conclou amb la funció de «vasos comunicants» entre Madrid i Barcelona que van realitzar aquests pedagogs.

«Noucentisme i anglofilia: Matthew Arnold en l'obra pedagògica de Joan Palau Vera (1905-1919)» és l'article que signa Sílvia Coll-Vinent, per mostrar la influència del pedagog britànic en l'obra de Joan Palau i Vera i el seu col·legi Mont d'Or, d'efímera però interessant existència, exponent de l'anglofilia pedagògica a Catalunya que poc estudi ha merescut entre nosaltres, a parer de l'autora.

El centenari de l'execució de Francesc Ferrer i Guàrdia és motiu d'homenatge per part d'Albert Esteruelas, en el quart article d'aquest monogràfic: «Cent anys de pedagogia llibertària: el deixant de Francesc Ferrer i Guàrdia». La reivindicació del pensament anarquista i de la pedagogia llibertària és, segons l'autor, de plena actualitat: si més no, l'ecologisme, com el feminisme, i altres moviments socials tenen un deute important en aquell pensament. L'article repassa algunes de les concrecions educatives de l'anarquisme, que el cop del 36 va truncar.

La tasca de Frederic Godàs, al front de la Junta de Protecció a la Infància de Barcelona, just abans del final de la Guerra Civil, és estudiada per Carlos Sánchez-Valverde, en l'article «Frederic Godàs i l'educació social: les intuïcions d'un precursor de la normalització». Precisament, com a capdavanter d'aquest concepte de normalització, per Sánchez-Valverde és de justícia recuperar i reivindicar la figura de Godàs, com un dels capítols més interessants de la història de l'educació social a Catalunya.

L'emergència de moviments alternatius i contracultures a l'educació nord-americana dels seixanta centra l'atenció de l'article de Francesc Calvo, «Educació i contracultura. El naixement de les 'Free Schools' als Estats Units (1960-1970)». Aquestes escoles volien donar resposta a un ambient alienant i opressiu, sempre des de plantejament de la nova esquerra, sempre sota ideals de llibertat i de màxima creativitat pedagògiques.

Tanca el monogràfic l'article d'Eulàlia Collelldemont, titulat «L'art visual en els moviments pedagògics del segle XX: la concreció de l'educació artística en els llibres escolars». Amb una proliferació de testimonis gràfics, l'autora formula un interrogant sobre la capacitat de l'educació artística per portar a tots els infants una major sensibilitat i potencialitat estètica.

A tots i a totes, el més sincer agraïment per les seves valuoses i interessants aportacions.